

Vsi vemo, da obstajajo tako rekoč cela literarna gibanja — tudi pri nas — ki jim je prav ravnanje z jezikom glavna skrb, tudi glavna pisateljska ambicija, jezik kot neizčrpna možnost individualnih in enkratnih kombinacij, »presenečenj« — kaj menite o tem?

Posebna pozornost velja gledališkemu jeziku, uzakonjanju nekulture, na primer, kot ene izmed možnosti gledališke govornice našega vsakdana, naših razgaljenih vsakdanjih odnosov — vas takšen pogled na jezik v gledališču vznemirja, odbija ali pa ga sprejemate kot nujnost?

Del literarne kritike, slovenske seveda, ocenjuje tudi tekoča literarna dela predvsem z vidika jezika kot avtorjevega individualnega izrazila, zanemarjajoč pri tem (večkrat z estetskim poudarkom) vsakršno vsebino, izpoved, sporočilo, prav tisto torej, kar bralstvo še zmerom išče v knjigi, gledalstvo v gledališču. Ali se vam zdi takšen odnos (takšne) kritike — pretiravanje, zabloda ali izostren čut za novo vlogo literature in umetniške besede sploh v našem času?

Ali ste kdaj razmišljali o naslednjem: Slovenci razmeroma pogosto razpravljamo o jeziku, z umetniškega, splošno kulturnega, narodnega in političnega vidika.

Sodobnost želi odpreti razpravo na to temo, zato vas prosimo, da tudi vi, nasplošno ali v posameznostih, formulirate svoje osebne izkušnje z jezikom, svoje poglede in mnenje o svojih prizadevanjih kot tudi o prizadevanjih drugih. Vaš odgovor pričakujemo do 25. t.m., obseg: po lastnem občutku.

S spoštovanjem

Ciril Zlobec, urednik

Prejete odgovore smo razvrstili po starosti sodelujočih, saj prav gotovo tudi pripadnost generaciji in času v določeni meri vpliva na nazor o jeziku.

Danilo
Lokar

Naša zgodovina je skrita v njem

Da jezik danes ustvarjamo vsi prek radia, televizije, dopolnjujem: gledališča, časopisja, šole in še kako, je razumljivo in neizogibno, ker je dosegla naša civilizacija takšno stopnjo. Ali je to dobro, ali je to slabo in kje so jezikoslovci?! Neizogibno je in nespremenljivo in moramo po tej neizogibnosti uravnavati svoje stališče. Ocenjevati moramo to, kar je, in kazati na primere zla. Zmerom pa bo naš cilj

in smoter izboljševanje jezika. Zdi se, da je v izobraženstvu, pa tudi v ljudstvu dovolj čuta in občutljivosti za pravilnost jezika.

Kot pisatelj sem bil za jezik zmeraj zelo občutljiv. Ne vem, če sem ga skušal spreminjati, zanesljivo pa sem ga skušal uravnavati po svojih lastnih potrebah in občutljivostih. Teh je bilo že iz otroške dobe nekaj. Ni mi šlo iz spomina, kako me je na koncu prvega šolskega leta takratne ljudske

šole impresioniral slovenski deminutiv (pomanjševalnica), ko smo v zboru glasno ponavljali stavek: »Lučice na nebu se prižigajo.« Lučice! Pozneje so me v srednji šoli zagrabile sekvence iz slovenske moderne in še kasneje deli iz Gradnika (Pisma) in ponavljal sem si jih mesece in leta, kakor da si s tem krepim bitje srca in zajemam dihanje bolj globoko. Bil sem že zdravnik, ko sem se ustavljal, zamišljal nad glasno govorico svojih bolnikov, beležil sem si fraze in besede. Tega je bilo kar precej. Visel sem nad glasno govorico dneva, ki sem jo poslušal, in tiskano besedo, ki ji je sledilo oko. Delal sem kompromise. Pravi blagoslov in darilo z nebes je bil, ko je prišel Pravopis, posebno tisti iz leta 1962. Že davno prej sem spoznal, da je lahko govorica ubrana ali pa ne, pijana, omamna itn. itn.

Če je res, da obstoje tudi pri nas cela literarna gibanja, ki jim je prav ravnanje z jezikom glavna skrb, — neizčrpna možnost — »presenečenj« — je to prav razveseljivo in dobro jamstvo, da so tu še živi čuvarji, ki jim je jezik modra oblast in tudi upraviteljica duš. Ker brez — očitno — nekakega nadzorstva, kontroliranega razpoznavanja ne gre. Tu mora biti vrhovna oblast, ki bedi nad jezikom. Kako je nekatere zadelo, ko so časopisi začeli pisati regija, prej območje, druge je pa (v zahodni Sloveniji) pobilo, da prinaša slovar ljubljansko tujko, a sprejeto: hecen, hecati se. Očitno je, da ne gre brez določil, ukrepov, odločitev, pojasnitev. Ali, Župančič je v prevodih pred prvo svetovno vojno pisal vse polno hrva-tizmov, ki so se zdeli elegantnejši, bolj sveži od domačih besed, ki jih gotovo ni manjkalo.

Gledališki jezik je seveda po svojem položaju nekaj vzorec. Govorica vsakdanjika pa »naši razgaljeni vsakdanji odnosi« morajo biti pač pojasnjeni, utemeljeni, podprti s potrebo po tej vsakdanjosti, kot umetniški ilustraciji neke bolj ali manj pomembne nujnosti, in v tem primeru nas ne bo »vznemirjala, odbijala«. Pišem vsakdanjik, -ka, ali v tipkanem izvodu pred sabo berem: »govorice našega vsakdana«. Zadnja leta življenja se je Herbertu Grünu »zapisala« v naglici garanja beseda vsakdan, — dana, — danu in — kopriva ne pozebe — beseda je pognala kmalu korenine. »Nove oblike, napredujemo!« Spominjam se, kako smo se na Bledu, pred leti, prav ob tej besedi — vsakdan, vsakdana —, gototili, ali kaj pomaga? Beseda je bila takrat novo odkritje, napredek — kaj še?

Del literarne kritike ocenjuje tudi tekoča literarna dela predvsem z vidika jezika — kot avtorjevega individualnega izrazila, zanemarjajoč pri tem (večkrat z estetskim poudarkom) vsakršno vsebino, izpoved, sporočilo itn.« Seveda je to enostransko in so bralci tudi prikrajšani, še bolj pa avtor. Ali vendar je težko tajiti, pozitivno ali plemenito namero. Kaže namreč časovno na to, kako je izpopolnitev jezika še zmeraj živa, potrebna, nujna, vsiljiva, potrebna kot nekaj bistvenega. In kot taka naj bi bila — po možnosti — vsakokrat tudi sprejeta. »Pretiravanje? Zabloda? Izostren čut za novo vlogo literature in umetniške besede sploh v našem času?!« Eno in drugo. Ne moremo biti zadosti požrtvovalni glede jezika, toliko je pomemben, za Slovence bolj kakor za druge narode. Naša zgodovina je skrita v njem, naša zdajšnjost in prihodnost sta v njem.

Iz življenja s preprostimi ljudmi vem, da so za jezik, ki ga govore in poslušajo, občutljivi. Za umetnika se to seveda stopnjuje, stopnjuje pa se do skrajne mere. Saj zavzema umetnost, kulturo, narodov obstoj in njegovo politiko. Zato je odnos do jezika velepomemben.